Народни умотворения изъ Родопитѣ.

Помашки пѣсни изъ Ахъ-челебийско.

Записалъ Ст. Н. Шишковъ.

1

Моминска хубость.

Момъкъ се чуди на момина красота, а тя му отговаря, че е родена на личенъ день Гергевъ день и майка ѝ я полѣла съ млѣко, станала бѣла; захранила я съ грозде, станала черноока; ударила я съ тънка сюлвийка, прилича на нея по тънката си снага.

Мамѝце^{а} тѐ^{а}нка, ве^{а}со̀чка,
Мамѝце^{а} бѐ^{а}ла, че^{а}рно̀чка,
Да ли ат зѐме^{а} е^{а}нѝкна,
Да ли ат сло̀^{а}нце^{а} дапа̀дна?
— Е^{а}на́ко лу̀до и мла̀до,
Не^{а} со^{а}м ат зе́ме^{а} нѝкнала,
Не^{а}то̀ ат сло̀^{а}нце^{а} па̀днала,
Ма̀йка си ма е^{а} родѝла
На лѝче^{а}н ден' Г'о̀рге^{а}вде^{а}н';
С бе́^{а}ло ма млѐ^{а}ко амѝла,
С ч'о̀^{а}рно ма гро̀зде^{а} нахра́ни,
С тѐ^{а}нка се^{а}л'вѝйка адрѝла:
На мле́^{а}коно сам бѐ^{а}личка,
На гро̀зде^{а}но сам че^{а}рно̀чка,
На се^{а}л'вѝйка сам ве^{а}со̀чка.

Слушана отъ Абдурахманъ чаушъ, 1891 год. отъ с. Смиленъ.

2

Момниска любовь.

Момата се хвали на майка си, какъвъ е момъкъ видѣла и влюбила се въ него. Моли майка си да го стигне и женевъ или ергенъ да го върне, а майка ѝ явява, че той имъ билъ близка роднина.

Ма́йчинко, ста́ра ма́йчинко,
Зам(2) да ми зна̀е^{а}ш, ма́йчинко,
Какнà е^{а} рàнко ме^{а}нò^{а}ло
Пре^{а}с нáши рàвни двòраве^{а}:
Кòнче^{а} мо пи̇̀ле^{а} фò^{а}ркаше^{а},
Рỳба мо 'òган' гарѐше^{а},
Ли̇̀це^{а} мо слò^{а}нце^{а} свѐте^{а}ше^{а};
Че^{а} как е^{а}, мàйчо, ме^{а}нò^{а}ло,
Бò^{а}кал сам вòда е^{а}спи̇̀ла,
Пак ми сарцѐсо е^{а}згарѐ^{а}!
Стáни го, мàйчо, прѐ^{а}стигни,
Та си го хи̇̀тро пòпитай:
Жѐне^{а}но ли е^{а}, не^{а} ли е^{а}.
Ле^{а}кò е^{а}, майчо, лѐфте^{а}ро,
Рàзде^{а}лно бил'е^{а} да бе^{а}рéм;
Пак ко е^{а}, мàйчо, лѐфте^{а}ро,
Че^{а} си гò нахзáт' зàварни.
— До^{а}ще^{а}р'о мòе^{а} мàйчина,
Не^{а}мòй ми дỳмай, дò^{а}щер'о,
Че си сте^{а} бли̇̀зна рад'ни̇̀нка.

Слушана отъ сѫщия.

3

Момковъ начинъ за измамване мома.

Момъкъ мами любовницата си съ накити и я учи какъ да излъже за тѣхъ майка си.

Мами́це^{а} мáйри хỳбава,
Снòщи сам даш'ò^{а}л ат пазàр',

Та ти сам данѐл армага́н
Сѝт'ни, срѐбар'ни тре^{а}пу̀шки
Сас алто̀^{а}не^{а}ни ве^{а}ру̀шки.
— Е^{а}на̀ко ле^{а}вѐн ка̀матан,
Не^{а}що̀^{а} ги, не^{а}що̀^{а}, е^{а}на̀ко:
Мѐне^{а} ще^{а} ма̀йка да пѝта,
Ат де сам з'о^{а}ла тре^{а}пу̀шки.
З'о̀^{а}ми ги, з'о̀^{а}ми, мамѝце^{а},
Е^{а} та ща хѝтро нау̀чи,
Как да е^{а}зло́^{а}же^{а}ш ма̀йка ти.
Ти си хи рѐчи, мамѝце^{а}:
„Фчѐра ми сва̀дба е^{а}мѐ^{а}ше^{а},
Сѝви са ко̀не^{а} ва̀ре^{а}ха.
Та си са ко̀не^{а} збу̀таха,
Та си тре^{а}пу̀шки лѐ^{а}йнаха,
Дре́б'ни хи де^{а}ца̀ збѝраха,
Врит' си хи мѐне^{а} да̀ваха.

Слушана отъ сжщия.

4

Момъкъ завлича маловъзрастна мома.

Момъкъ открадва маловъзрастна мома, а майка му го съвѣтва да си я пусне, защото ще плаче за майка си. Момъкътъ заплашва своята майка, че ще избѣга съ откраднатата въ гората, ако тя не се съгласи да я приеме.

Е^{а}зле^{а}зи, ма̀йчо, да вѝдиш,
Какна̀ си во̀де^{а}м пѝле^{а}нце^{а}!
— Пу̀сни го, пу̀сни, сѝно л'о,
Е^{а}га́ запла̀че^{а} за ма̀йка,
Как да го, сѝно, заме^{а}риш?[3]
Ма̀йчинко, ста̀ра ма̀йчинко,
Не́мо е^{а} л'о̀^{а}саи кахо̀^{а}ран:
Ти го ще^{а}ш ме^{а}рѝ по̀де^{а}н'ом[4]
Сас лѐ^{а}т'ни бла̀ги ѐ^{а}бал'ки,

Еа го ща меарѝ пòнащом(5)
С масърцки жѐал'ти еалтòанеа.
— Пу̀сни го, сѝно, пу̀сни го,
Да преадѐ тѐанки дàравеа.
Пак ти ми збѝрай свàтавеа.
Мáйчинко, мóеа мàйчинко,
Нам са сас нѐга дàравеа
Гáрица с лѝстеа зеалѐно,
Пак ни са, мáйчо, свàтавеа
Ф гарòапа дрѐб'ни пил'чкòвеа.

Слушана отъ сѫщия.

5.

Синовна молба къмъ майка си.

Момъкъ се моли майци му да не го мъмре и бие, че ще стане причина да избѣга далече въ войската при Дунавъ, отдѣто може и да се не върне живъ.

Сòсва(6) ма кàрай, мàйчинко,
Леа кàрай, леа пасадрѝвай,(7)
Чеа ти ща, мàйчо, пабѐагна
Преас дéвеат' гòри веасòки,
Преас дѐвеат кавѝ шеарòки,
Дадѐ ми Ту̀на прéастигна.
Млóчко щеаш гл'òада пòат'еану,
Млòчко щеаш пѝта пòат'ници:
„Пòат'ници, мóи дру̀мници,
Неа вѝд'вахтеа ли Іусѐна?“
Тѐ щеа ти реакóат, мàйчинко:
„Вѝд'вахмеа си го, áбло(8) леа,
Край Ту̀на фаф арду̀еапа(9),
Іусѐну кòаща градѐаха
Беас вратà и беас прòзарци.“

Слушана отъ сѫщия.

6.

Прѣхвалена мома.

Момъкъ се хвали и описва хубоститѣ на залюбена отъ него мома, която безъ да знае, му била ближна роднина—чичова му дъщеря.

Да знáе[а]ш, мàйчо, да вѝдиш,
Какнà сам, мàйчо, загàлил
Блѝзно камшѝцко мóме[а]че[а];
Фчѐра го вѝде[а]х, мàйчинко,
На мѝже[а]вине[а](10) двòраве[а],
Катò пàтчица хòде[а]ше[а],
Катò бе[а]л' бiу̀л'че[а]к(11) паѐ[а]ше[а],
Катò слó[а]нце[а]но гре[а]é[а]ше[а].
Надѐнало бе[а], мàйчинко,
Бѐ[а]ли, шѐ[а]ре[а]ни жарàпе[а];
Варх жарàпе[а]не[а], мàйчинко,
Баранжу́к тѐ[а]нка рѝсчица,
Варх рѝсчицана, мáйчинко,
Стамбóлцка саiò[а](12) сѝрме[а]на;
Пре[а]с плѐхчицине[а], мàйчинко,
До се[а]ксѐн дрѐб'ни плѝче[а]ци,
Варх плѝче[а]цине[а], мàйчинко,
Бѝнграшлу фѐсче[а] че[а]р'вéно.
— Мó[а]л'чи ми, сѝнол'о, не[а] ду̀май,
Че[а] ми сте[а] блѝзна рад'нѝна:
Мѝжа[а]ва ти е[а] дò[а]щ[а]аре[а].

Слушана отъ сѫщия.

7.

Боленъ Хюсеинъ въ планината.

Разболѣлъ се Хюсеинъ въ планината безъ да има кой да го види. Поржча на едничкия си другарь ко-

ньтъ да се моли Богу да бѫде дъждовно лѣтото, за да му прогние юларьтъ и си отиде въ домътъ на господаря си. дѣто първото му любе ще се разбере за постигнатата го участь.

Бреа чу́ли ли стеа, неали стеа,
Х'усеайн са еа пабалѐал
На веасо̀кана пла̀нина,
Нѝщичко нѐма да нѐга,
Леа аннò кòнчеа хрàнеано,
И нѐга мо са вòарвали
За тѐанка ѐла, веасòка,
Х'усеайн мо са мòлеяшеа:
— Кон'о л'о мòи кàматан,
Мòли са, кòн'о, Аллàхо,
Лѐатоно да еа леат̔лѝво,
Хавдòана[13] да еа маглѝва,
Да ти прагнѝеа деазгѝнеан[14],
Деазгѝнеан, кòн'о, іолàреан[15],
Зам да ми пòдиш, бреа кóн'о,
На нàши рàвни двòравеа,
Еаснѝчко да са еазвѝскаш[16],
Еакѝчко да си патѝпаш.
Лѐако ми, кòн'о, еазлеазé
Мòеана стàра мàйчица,
Еа мòеа мàйшка сеастрѝца,
Веасòчко фдѝгай главòана,
Да ти неа стѝгнат деазгѝнеан,
Да ти неа фáнат іалàреан.
Агá ми, кòн'о, еазлѐзеа
Мòеано л'ýбеа пóарвичко,
Из нѝскò свéди главòана,
Да си ти фàпеа іолàреан,
Да си ти свалѝ деазгѝнеан,
То щеа са, кòн'о, дасѐати.

Слушана отъ сѫщия.

8.

Момково и момино желание.

Момъкъ се хваля и обѣщава пари и курбанъ, за да срѣщне любовницата си. Съгледва я въ градината, когато разсадала босилекъ и наричала да порасне, за да се кичи съ него и примамва момцитѣ.

Загàлил сам аннъ^{а} момà,
Аннъ^{а} момá и не^{а}вèста:
За не^{а}вèста и то^{а}й, и то^{а}й,
За мамàна амàн, амàн,
Да е^{а} ср'ъшнам, алтъ́^{а}н дàвам,
Да е^{а} вѝде^{а}м, карбàн' къ̀ле^{а}м.
Га атѝдах ф махалъ̀^{а}на
Че^{а} е^{а} нàйдах бе^{а}з алтъ́^{а}нче^{а}к,
Бе^{а}з алтъ̀^{а}нче^{а}к, бе^{а}з карбàнче^{а}к.
Вас'ъ^{а}днах си вранѐ^{а} кóне^{а},
Че^{а} атѝдах на банàре^{а}н,
Та не^{а} гл'ъ^{а}дам фаф вадъ̀^{а}на,
Е^{а}м си гл'ъ́^{а}дам фаф бахч'ъ^{а}на,
Де авàрдих мàйшка мамà
Да рассàда ран басѝле^{а}к;
Хѐм рассàда, хем ваврѝча:
—Рàсти, рàсти, ран басѝле^{а}к.
Да нарастѐш ѕалѐн, кравѐн,
Да са кѝче^{а}м, да са гѝзде^{а}м,
Да ма гàле^{а}т е^{а}нàцине^{а},
Да ма гàле^{а}т, да ма ѕ'ъ^{а}мат.

Слушана отъ сѫщия.

9.

Прѣрекания между момъкъ и мома.

Момъкъ запрѣщава на мома да не минава прѣзъ дворoвeтѣ му и че ако знае че за него тя не минава, курбанъ би заколилъ. Момата му отговаря,

че тя си минова по работа и нека си коли курбанъ, за да му дойде умътъ въ глава.

Сос ми меанòвай, мòмнеалеа,
Преас наши равни двòравеа
Преас сѝт'ничконо д'ушеамé,
Сос ми паглѐавай, мòмнеалеа,
Нах веасóкинеа к'òшкавеа,
Нах сит'ничкинеа кафѐв'еа.
—Еакò меановам, еанàко,
Та неа меанòвам за тѐбеа,
Еам си меанòвам за мѐнеа;
Вýтеарна рàно за ж'òтва,
Вѐчеар'о гѐчко(17) ат ж'отва.
Еа да ми знàеам, мòмнеалеа,
Ти за мѐн' чеа неа меанòваш,
Карбан' щеа кòлеам за тѐбеа.
—Ти ко го колиш, еанàко,
Та го неа кòли за мѐнеа,
Еам си го кòли за тѐбеа:
Да ти са вàкли авни́неа,
Да ти еа здрàво стàдоно,
Да ти ея іамоан ф главòана,

Слушана отъ Рашидь ефенди въ Горно Райково, 1888 год.

б). Помашки изъ Рупчоско.

Записалъ А. Шулговски, пенсионеръ.

1.

Невѣстинъ поплакъ отъ грозното ѝ любе.

Свекървата вини снаха си, че е съвлива, а тя ѝ отговаря, че е посрѣщала и услужвала на двадесеть души юнаци, любето ѝ я ревнувало, ала не му е тя виновна, а майка му, която го е грозно родила. Свекървата кани сна-

ха си да не обръща внимание на грозотата му, а на богатството, което има.

Санлѝва снòаха, дреамли́ва.
—Неа соам, ана́йку,[18] санлѝва.
Ами сам чеарнòка, мреа́нòка[19],
Снòща си у мен' име́ашеа
Ирмибе́т кищѝ 'унаци,
Ирмибѐш каф'о сам варѝла,
Ирмибѐш чибу̀к пàлила
И на скут хми сам сеаде́ала,
Л'убеа ми на край сеадѐашеа,
И ѝскривеа ма гл'оадашеа,
Катугà[20] му сам еа крѝва.
Крѝва си му еа мàйка му,
Чеа гу еа грòзну рудѝла
И гу еа крѝву пувѝла.
—Снòаху л'у, снòаху, санли́ва,
Неамòй му гл'òада грòзнуну,
Ами му гл'òадай имàн'еа:
Аднòа л'увàда ко́н'увеа,
Дру̀га авлѝеа[21] кòшувеа[22],
Пòална че́кмеажеа грòшувеа.
—Вòалци му ѐали кòн'увеа,
Буту̀р [23] му изѐал кòшувеа
Ро́аждa му ѐала грòшувеа,
Га гу си грòзну рудѝла
И крѝву гу си пувѝла.

Слушана отъ Мехмедъ Дугановъ отъ с. Чокуръ-кьой, 1906 г.

2.

Прѣдсвадбено момино разкайване.

Когато сватоветѣ наближаватъ да водятъ Фатминка, тя се разкайва и моли майка си да не я дава въ далечно селе и чузди хора. Майка ѝ казва, че за това е трѣбвало по-рано да помисли прѣди дарове да дари и прѣди шепътъ да земе.

Задàли са са, пудàли
Фат'мѝнкининеа свáтувеа

Ут Мàданцкана Прѐ^{а}вала,
Пре^{а}с зе^{а}лѐнуну л’увàд′е^а,
Сѝви си кòн’е^а вàре^{а}ха,
Чѝфну кубу́ре^а(24) пу̀скаха.
У Фат’мѝнкини двòруве^а
Фат’мѝнка нах во^{а}н, нах вò^{а}тре^а,
Бѐ^{а}ли си рò^{а}ки кò^{а}рше^{а}ше^а,
Бурмѝ пó^{а}рсте^{а}не^а трушѐ^{а}ше^а,
Рѝскана хи са кò^{а}цаше^а,
Ше^{а}лѝе^а(25) су́ще^а(26) ме^{а}тѐ^{а}ше^а,
Зе^{а}мѝца òган’ гурѐ^{а}ше^а,
Тре^{а}вѝца су̀ха сò^{а}хне^{а}ше^а,
Дрѐб’ни си сò^{а}лзи рòне^{а}ше^а
И на мàйка си вѝкаше^а:
—Мàйчинку, пу̀ста мàйчинку,
Не^а ли е^а л’ò^{а}сна нàгуда(27)
Свàтуве^а да си развò^{а}рне^{а}ш,
Как ще^а ма, мàйчу, кайдѝсаш
Ф ч’у̀здуну сѐлу де^{а}лѐчну,
Ф ч’у̀здине^а л’у̀д’е^а не^{а}знàйни,
Млòчку ще^{а}ш, мàйчу, да вàрдиш,
Да ли за гòсте^а не^а ѝдам
Ут висóкана плàнина.
Мàйка Фат’мѝнки румòне^а:
— Дó^{а}ще^{а}р’у мòе^а мàйчина,
Ке^{а}нà си напрéш гл’ó^{а}дала,
Дáре^а да не^а си дарѝла,
Лишé^{а}н да не^а си зѝмала.

Слушана отъ сѫщия.

в) Български отъ с. Павелско, Рупчоско.

Записалъ, Георги Л. Пашевъ.

1.

Момково опитване.

Момъкъ се рѣшава и пита любовницата си ще ли майка ѝ да я годи прѣзъ тая зима. Момата отговаря,

че е слушала баща ѝ, че не ще я даде томува, когото тя люби и чрѣзъ майка си рѣшително казала на баща си, съ кого ще иде.

Сеªга̀ за дѐвеªт' гуди́ни, ж'а̀нъм,
На ва́шту ха̀нчеª духа̀дам,
Ду̀ма на б'ах ти пруду̀мал,
С о̀чи на б'ах та пугл'ъªдал,
Сеªга̀ жеª да ти про̀дума
И с о̀чи жеª та по́гл'ъªда:
Питала ли си ма̀кеª ти,
Жеªта глави́ли съªй зи̇ма?
—На съªм еª, ба́чу, пи̇тала,
Еªм еª съªм сно́шкеª слу̀шеªла,
Ма́кеª и тѐªйку гъªл'ч'а̀а(28):
Жеª главѝм Тѝнка сай зи́ма,
На Г'о̀ргеª жеª еª дадѐмеª.
Тѐªйку на на ма̀кеª пруду̀ма:
„Дѐвеªт' дъªщеªри да ѝмам,
Еªдна̀ на Г'о́ргеª на да̀вам,
Чеª то' еª млогу увардъª,
Во́да ф уста̀на на ту́реª(29),
Сас укъª пиеª вѝнуну,
Пу сука̀цинеª приспа̀ва,
Жеªна̀ на мо̀жеª да гл'ъªда,
Къªща на мо̀жеª да варти́."
Тѝнка те́ªйку си румо̀неª:
— Бо̀са балка̀на жеª мѝна,
Пак сас Г'о̀ªргеª жеª ѝда.

Слушана отъ П. Христевъ, 1902 год.

Рѣчникъ съ обяснителни бѣлѣжки върху нѣкои думи и форми въ народнитѣ умотворения.

1. **Сеªл'вѝйка** умал. отъ *селвия*, сжщ. име. Миризливо дърво, здраво и трайно за изработване отъ него прибори. Често се срѣща въ народнитѣ пѣсни изъ

Родопитѣ, като символъ на стройно красиво момино или момско тѣло.

2. **Зам** прѣдлогъ вмѣсто за или та. *Зам да знае^а^ш*, за да знаешъ.

3. **Заме^а^рѝш** гл. смиришъ. *За̀мири дѐ^а^те^а^ту*, смири, укроти дѣтето.

4. **По̀де^а^н'ом** нар. денемъ, денѣ.

5. **По́нащом** нар. нощемъ, нощѣ.

6. **Со̀сва, сос** гл. повел. форма стига, спри сега, доволно е толкова.

7. **Пасадрѝвай** гл. по сбивай, сегисъ тогисъ наказва съ бой.

8. **Абла** сжщ. лела, кака, чичана у помацитѣ.

9. **Арду̀е^а^** турска дума ордия, отрядъ войска.

10. **Мѝже^а^вине^а^** прил, чичови, отъ *мижо* у помацитѣ чичо, братъ на бащата.

11. **Бе^а^л'б'улче^а^к** отъ *билбюль* умал. сжщ. славей.

12. **Саіо^а^** сжщ. платнена женска дреха, която се носи отъ помакинитѣ. Замѣнява сукманътъ.

13. **Хаво̀^а^на** сжщ. членувано, турска дума, означава врѣме климатъ.

14. **Де^а^згѝне^а^н** сжщ. турска дума, желѣзната брънка, която се туря въ устата на коньтъ, за да се управлява. Казва се още и *дрише^а^ндрък*.

15. **Іоларе^а^н**, *іола̀р'*, сжщ. турска дума, *по́водник* у българитѣ. Оглавътъ на товаренъ добитъкъ.

16. **Е^а^звѝскаш** гл. изцвилишъ.

17. **Гѐчко** нар. кжсно.

18. **Ана̀йко** сжщ. майка у помацитѣ отъ турската дума ана.

19. **Мре^а^но̀ка** прил. прилична, красива и пъргава като мрѣна риба.

20. **Катуга̀** съюзъ, като че.

21. **Авлѝе^а^** сжщ, турска дума, означава оградена работна зема.

22. **Ко̀шуве^а^** сжщ. пчелини кошове съ пчели пълни.

23. **Буту̀р** сжщ. име на болесть у пчелитѣ.

24. **Кубу̀ре^а^** сжщ. пищове.

25. **Ше^а^лѝе^а^** сжщ. помашки долни женски дрехи, които обикновено помакинитѣ въ нѣкои села изъ Ро-

допитѣ носятъ съ дълги крачоли до надъ ходилото, за да се виждатъ.

16. **Сў́щеᵃ** сжщ. сметъ.

27. **На̀гуда** сжщ. отъ нарѣчието *на̀гудну*, употрѣбително въ Ахж-челебийския говоръ, вмѣсто надѣвамъ се да е тъй, мисля, че ще бжде тъй, че ще може да стане едикоя си работа.

28. **Гъᵃлч'а̀ᵃ, гъᵃл'чѝ** глаг. говори, приказваха.

24. **Увардъᵃ** сжщ турска дума, разточителенъ, разсипникъ човѣкъ.

